

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Fabian Karlsson*
Härad: *Konga* Adress: *Boaryd, Väckelsång*
Socken: *Väckelsång* Berättat av: *De äldre i Boaryd m.fl. byar*
Uppteckningsår: *1932-1939* Född år i *Väckelsång*

Uppteckningen rör

Folklig Låkekonst 1.

Gamla botemedel

och Luskurer

s. 1.

Låkedomsväxter

" 6.

Magiska botemedel

" 11.

ACC. N.R. M. 6146:1.
Landskap: Småland Uppptecknat av: Salban Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
Upppteckningsår: 1938-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Gamla botemedel och huskuror.

Innan "redia läktare komme te" fanns det här och där i bygderna en del mer eller mindre "kloka", som "kunne koka ihop monna meklamenta, å koka kunne dāja te bae folk å få".

Grötar av olika sorter, "au höäfrö eller råjmjöl eller aent slaj", användes till att "dra". Man hade grötomslag för att draga ut "bällamoen" ur bölder, för att draga ut "nåtet" (varet) ur bulnader, och för att "dra ut rosen" ur sår m m.

Bra medel "att dra" var också "bek" (beck) samt plårder, som kokats av kalv, vax och granbåda.

ACC. N.R. M. 6146:2.
Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
Uppteckningsår: 1932 — 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

Till sår brukade man ibland använda snus. "Lägg snus på sauet", var en vanlig uppmaning, eller så sade man: "Perra på då, så ska du se då gaur om", ty färsk urin var ett smärtstillande medel och bra till att få vårk att "släppa" (stilla, stanna av). Snus var även bra mot "Lannavårk".

Ätt kylskador användes galla. Vid slakt tillvaratogs gallblåsan hos svin.

Ätt hosta och förkylning hade man många "rau" (råd), bl.a. skulle man dricka kokket mjölk, vari lagts mycket socker och ingefära.

"Paddespy" (grödkom) var ett skönhetsmedel, det användes till att borttaga fräcknar.

ACC. N:R. M. 6146:3.Landskap: SmålandUpptecknat av: Fabian KarlssonHärad: KongaAdress: Boaryd, VäckelsångSocken: VäckelsångBerättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar.Uppteckningsår: 1932—1939Född år _____ i VäckelsångLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Till att "stella blo" användes "Inäksvamp" (Röksvampar), av olika slag. En forkad och öppnad svamp lades mot det blödande såret, så att pulvret i svampen "lånade bloen".

Flädbiter och hönsister voro bra fett, som brukades till olika sorters "smörjor".

Brännvin användes både till utvärdes bruk, att med en "hönseffjää" (hönseffjäder) smörja på sår "fö å fau lå oömt", och till invärdes sjukdomar med tillsett av ren del "yartä" (örter) eller "bää" (bär) och möjligen annat också.

Mot stötar och slag använde man kallt vät, man lade på ren kniv, för det skulle vara bra "te å driva ne kulan".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:4.Landskap: SmålandUpptecknat av: Fabian KarlssonHärad: KongaAdress: Boaryd, VäckelsångSocken: VäckelsångBerättat av: De äldsta i Boaryd m. l. byarUppteckningsår: 1932-1939Född år i VäckelsångLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

Sköt flera sjukdomar, såsom ont i magen och ryggvärk m.m., brukade man varma kråttallriker. En i en handduk varm kråttallrik lades över det sjuka stället. När tallriken kallnat utbyttes den mot en annan nyvärmd.

Omslag voro också kända. Omslaget blöttes antingen i bara vatten eller i vatten med tillsats av brännvin eller "äddika" (ättika). Man sade, att omslaget skulle "la hete" (bilda värme).

Många slag sjukdomar troddes vållas av "onna blo" i kroppen. Sådan måste "tas väck" om man skulle bli bra. Då fick

ACC. N.R. M. 6146:5.Landskap: SmålandHärad: KongaSocken: VäckelsångUppteckningsår: 1932 - 1939Upptecknat av: Tabian KarlssonAdress: Boaryd, VäckelsångBerättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byarFödd år i VäckelsångLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

man låta "koppa sej" eller äderlåta sig, men detta kunde ej vem som helst utföra. Sådana personer, som kunde "slå äder", brukade även vara hemmastadda i konsten att "stämma blo".

I ett gammaldags "husabbetek" kunde det finnas många egendomliga saker, "som en hade å ta te se nära sjuka". Där borde finnas malt, salt, "pepar", vitlök, "krud", "svajet", "olsten", ormskin, "veslefes" m. m.

Kloka och läkedomskunniga brukade också använda en del illaluktande apoteksvaror. "Dyråsträck" och "bårågåll" äro gammaldags apotekssaker som bl. a. omkallas.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:6.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932 - 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6.

Låke domsvårder.

Den gamla tidens "kloka", som voro hemmastadda i läkekonst, och sjukdomars botande, kände till och använde sig av en hel del av Trakterns medicinalväxter, som de beredde dekokter och "smörjor" (salvor) av, eller "kivs-lade" med.

"Den allra liksta medecinsväxten" var "Prasvärt" (Rölleka, *Achillea millefolium*) Blommor av denna växt har använts "Le mönna dräppa". "Drugomma blomma" (Håstfibbla, *Arnica montana*) har man också känt till. Malört (*Artemisia absinthium*) och Johannesblomma (*Hypericum perforatum*)

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:K

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
 Uppteckningsår: 1932 — 1939 Född år _____ i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

har man lagt på brännvin, som använts
 vid "majsaukämna" (magsjukdomar).
 "Ormbåå", även kallade "Töaste båå" (båå = bär)
 d. v. s. bären av Brakvedsbusten (*Rhamnus*
frangula) har också "läijt" (lugt).
 Vid nästan varje stuga har växt en
 "Peppräske" (*Tibast*, *Daphne mezereum*)
 vars bär "en kunne äta hjäl sej au",
 och som visst brukats både till "sjuka"
 (sjukdomar) och till "kusleri" (smått trolldom).
 Detsamma har varit förhållandet med
 det gula explosiva pulvret av "Vesslefer"
 (Mattlummar, *Lycopodium clavatum*).
 "Fråksvampa" (Röksvampar) av olika slag

ACC. N:R. M. 6146:8
Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta Boaryd m. fl. byar
Uppteckningsår: 1932 — 1939 Född år _____ i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

har använts som blodstillande medel.
Blodrotens (*Potentilla erecta*) rötter har
kokats och dekokten använts mot "blor-
gaung" (sommarsjuka). Vidlöken (*Allium
sativum*) har varit både medicin och
magiskt medel. "Libesteck" (*Libstikka,
Levisticum officinale*) omtalas också.
Av de avskurna stänglarna av Balramin
(*Impatiens balsamita*), den gamla fönster-
blomman som fanns i varje stuga, gjorde
man "balsam" för sår och stötskador.
Midrommarblomsten hade särskild
läkande kraft. Vanligt var att plocka
en "messommarkaus" (midrommarkvast).

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:9.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m. fl. byar
Uppteckningsår: 1932-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

Man gick ut på åker, i ång och skog
och plockade ett exemplar av alla
sorters växter man träffade på.

På lunda tog man sådesstrån, grässtrån,
blommor av olika slag, samt små
kvistar av träd och buskar.

De många växterna luntades sam-
mans till en stor kvast, som sedan
hängdes upp i taket till torkning.
I midsommarkvasten fanns säkert
många medicinalväxter, som man ej
kände till, men som gjorde verkan när
kvasten kom till användning. Den an-
vändes vid botande av sjukdomar på

ACC. N:R.

M. 6146:10.

Landskap: Småland
Härad: Konga
Socken: Väckelsång
Uppteckningsår: 1932 — 1939

Upptecknat av: Fabian Karlsson
Adress: Boaryd, Väckelsång
Berättat av: Dr. äldsta i Boaryd m. fl. byar
Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

Både folk och "kråk" (djur). Kvasten kunde kokas och dekokten givas sjuklingen, men även rök från kvastens växter var bra. Men för att midsommarkvasten skulle ha denna tillförlitligt botande förmåga, så måste växterna plockas före kl. 12 på dagen på midsommarafton. Man fick ej röra några växter efter kl. 12, det skulle ej vara bra. Så hade midsommarehelgen börjat, och då fick ej några örter plockas eller minsta lilla kvist brytas.

ACC. N:R. M. 6146:11

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldste i Boaryd m.fl. byar
Uppteckningsår: 1932 — 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11.

Magiska botemedel.

Vid sjukdomars botande i äldre tider har man, utom naturliga medel, även haft många vidskepliga föreställningar. Man har brukat magiska medel och haft många s. k. "schauså" för sig.

En del sjukdomar kunde man "skecka må tik". Man skulle lägga något från den sjuke, en klädeskrasa eller något annat, i en likkista och bedja tiket taga sjukdomen med sig i graven.

Avdrivande vatten var bra som botemedel, då däremot vatten som kunnat söder vållade skada eller "förgöring".

Skriv endast på denna sida!

"sjöbär" - lid

ACC. N.R. M. 6146:12.Landskap: SmålandHärad: FlongaSocken: VäckelsångUpppteckningsår: 1958 - 1959Uppptecknat av: Fabian KarlssonAdress: Boaryd, VäckelsångBerättat av: De äldre i Boaryd m. fl. byarFödd år _____ i VäckelsångLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.

Den "jordfasta stenen" har haft stor betydelse vid sjukdomars botande.

Stenen skulle vara belägen norr om stugan. Dorr var visst lyckligt väderstreck.

På torsdagar skulle de flesta av de gamla "schåsorna" utföra, an kingan "en torsdagsmorgon" eller "en torsdagskväll".

Tretalet och även talet nio har varit viktiga. Det var så mycket som skulle göras tre gånger, t. ex. sprotta tre gånger, eller tre saker man skulle laga för att botandet skulle lyckas.

Storda saker, såsom silke eller silver, voro ofta använda botemedel.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:13.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
Uppteckningsår: 1938-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV13.

Om dessa gått i arv i släkten mycket länge, skulle det tyckas riktigt bra.

Gamla silverkumlare äro ofta skrapade under botten, likadant ser man i gamla ringar av silver. Det avskrapade silveret har sjuka fått laga in.

Från kyrkan och kyrkogården har man också hämtat botemedel.

Skall från gravar, murbruk från kyrkan och metall skrapad från blockar eller kyrkkonnyckel äro sådana medel.

Dessa skulle hämtas i hemlighet.

"Måkning" och "knykning" har brukats för en del sjukdomar. Med en "simme"

ACC. N.R.

M. 6146: 14.

Landskap: Småland
Härad: Konga
Socken: Väckelsång
Uppteckningsår: 1952 — 1959

Upptecknat av: Fabian Karlsson
Adress: Boaryd, Väckelsång
Berättat av: Se äldste i Boaryd m.fl. byar
Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

(ett snöre) eller en "krau" (tråd) har den kloke tagit mått av den sjuke på olika håll och sedan slagit en knut på snöret för varje mätning. Den sjuke har ibland fått låsa snöret på sig i nio dygn, det har sedan nergräpts i jorden.

I en träbit av ek eller på en "bördel" (klappträ för trätt) har man kunnat "hugga bort" sjukdomar. Man har huggit "knarren", "seneslet", tandvärk och annan värk.

Tandvärk kunde även "sättas bort" i enbuskar eller fallar. I fallar har man också satt bort "bälla" (böldar). Om någon skulle råka hugga ett sådant träd,

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6146:15.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
Uppteckningsår: 1932 - 1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

så kommo de där i krådet bocksatta
sjukdomarna på honom.

Alla "onna skott", det fanns många
sådana, såsom trollskott, vällappskott,
ställeskott m.fl., de skulle "skjutas bort".
Både människor och djur kunde få "skåtet".

Men en del konstiga sjukdomar
har man använt eldglöder eller rökning.

För många sjukdomar gällde det "att
lä bot för sot". Där man "räkat ut
för" sjukdomen, där skulle man också
söka bot. Det man trodde hava vållat det
onda, med det skulle det onda botas.
Detta gällde särskilt skärva och lyten.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6146:16

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
Socken: Väckelsång Berättat av: De äldsta i Boaryd m.fl. byar
Uppteckningsår: 1938-1939 Född år i Väckelsång

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

Påkerligen har för många sjukdomar
brukats läsningar och besvärjelser.
Men hur det gått till att "läsa bort" det
onda vet man ej, de där gamla kramorna
är nu bortglömda.

Stånga sjukdomar troddes ha vållats
av övernaturliga väsen. Om det sådana
"aukåmma" botades genom "offer" till det
mytiska väsen som rådde för sjukdomen,
eller också skulle man "be för rej".

Elaka och trolldomskunniga män-
niskor troddes också kunna "sätta på"
sjukdomar, därför var det bäst att hålla
sig god vän med sådana.

Skriv endast på denna sida!

Dessa uppteckningar har gjorts efter äldre personer i byarna Boaryd, Aistingsö, Ringskult, Svenskult och Predakult i Östans Myrans rote i Träckelångs socken, Konga härad. Flera av de här omtalade botemedlen känner man till från en klok gumma, Elin i Aistingsö, vilken sen efterapats av en del torpargummor i trakten.

En del av det som här upptecknats är även känt i grannsocknarna.